

VERES OTTILIA

„IDEGENEK ÖNMAGUNKNAK”

Pierre Huyghe: *Liminal* (Punta della Dogana, Venecia, 2024)

■ A francia műgyűjtő François Pinault az elmúlt 50 évben a nyugati világ egyik legjelentősebb kortárs művészeti gyűjteményét hozta létre. Az értékes gyűjtemény több mint tízezer műalkotást ölel fel. Velencében két, múzeummá átalakított csodálatos műemlék épület szolgál a gyűjtemény évente cserélődő kiállításainak helyszínéül. A Palazzo Grassi 2022-ben egy emlékezetes Marlene Dumas életmű-kiállításnak, a Punta della Dogana pedig az amerikai Bruce Nauman munkásságának több évtizedét felölelő tárlatnak adott helyet.

Az „idegenek mindenütt” tematikájú 60. Velencei Biennálé kiegészítő eseményeként a Punta della Dogana a kortárs francia művész, Pierre Huyghe *Liminal* című kiállításának nagy víziójú, inspirált helyszíne (2024 márciusától novemberig). Bár a biennálé kísérőeseménye, ihletettséggel, vállalásával, kérdésfelvetésének merészségével számomra magasan kiemelkedik a biennálé ideji felhozatalából. A háromszög alakú, keskeny földnyelven elterülő Punta della Dogana impozáns, egykori vámépülete önmagában is liminális tér. A hegyesszögű háromszög alapú épület mintegy beleszúr a tengerbe, mindkét oldalát hullámok mossák; kétségtelenül Venecia Dorsoduro negyedének leglenyűgözőbb pontja. Valahogy úgy vagy itt a világ végén, hogy a világ közepén vagy. Ezt a határterületet alakítja Huyghe az emberi létre, az ember-állat-gép viszonyára rákérdező, kategóriákat egybemossó, felkavaró befogadói tapasztalattá.

Koromsötét térbe érkezünk. Az első vetítés a hatalmas belmagasságú terem mennyezetéről befüggesztett vetítővászon fogad: arányos, szép, összekucorodott

meztelen női testet látunk, ami mégis furcsán, esetlenül, robotszerűen mozog. A kies, kavicsos, holdbéli tájban a földön fekszik, kúszik és mászik, akár egy bogár. Ember, állat vagy gép? Elkerülhetetlen a karkai asszociáció, de meg is haladja azt, amint meglátjuk a nő arcát. Az arcot, ami nincs. Arca helyén hatalmas üreg; profilból nézve, mint a hold karéja, kivájt, üres tál, hiátus. Ki ő, mi ő, ha az arc esszenciája nincs neki, ha hiányzik neki az, amivel a nyugati művészettörténet az embert ábrázolja és definiálja? Mi vész el, ha az arc elvész? A koponyacsont hátulsó félgömbjét látni, de belül üres. Mi marad az emberből, ha nincs agya sem, amivel ért, érez, gondolkodik, összefüggéseket lát meg? Gyönyörű, intim közeliket látunk, szinte tapintjuk a bőrét, látni a bőr pórusait, a vérereket, a mellbimbókat, ujjai végén a körömágyat. Az üres térben mozog. Egyedül van, társ nélkül. Egy posztthumán, már nem emberi világ utolsó túlélőjének esetlenségét, kitettséget, kiszolgáltatottságát látjuk? Ez marad(t) utánunk? A sötét térben egyetlen tárgy foglal helyet lábunknál. Egy hüvelyk magasságú kötömb, kőpárna, melynek felszíne horpadt félgömb. Első érzésre a hiányzó arc negatívja. A tájékoztató leírása szerint a kötőanyag „estelarium”, egy szülés előtti terhes has lenyomata a vulkanikus kőzetben. Bazaltban megörökített kezdet. A születés ígérete, a kezdet ígérete. A várandós has negatívja a hiányzó arc ürege.

A vetítívászon mögötti sötétben egy beazonosíthatatlan, magas, teleszkópszerű gép, ventilátorszerű karokkal. Elsőre úgy tűnik, mozdulatlan, mégis, ahogy megmozdulok, aprót mozdul ő is. A gép figyel, tud rólam, kölcsönhatásban vagyunk. Ebből a térből vezet az út a következő vetítésre. Egy kihalt, posztapokaliptikus város lepusztult konyhájában két lábra emelkedve járkal egy majom. A tájékoztató szerint a nukleáris katasztrófa sújtotta Fukušima városában forgatták a filmet, melyben drónfelvételeket látunk az elhagyott, földrengést szenvedett senkiföldjéről. Hogy kerül oda a majom, és ki ő/mi ő? Az állat fején egy keleti lány vonásait viselő embermaszk, fején emberhaj. Emberarca nyugodt, szenttelen, kifejezéstelen, de majomtest mozgatja. Fel-alá jár, motoz, kinyitja a hűtőt, kivesz egy palackot, visszazárja az ajtót, hosszan üldögél, magába réved. Mint egy emberlány, a hajtinceseit simítja, a hajával játszik. Az embermaszk egy valamikori emberi jelenlét hátra-maradó, groteszk reziduuma. Egy testben állat és ember egyszerre: a széken ülve a lábát lóbálja, mancsával ritmust tapsol a földön, figyel, matat, a körmét takarítja,

unatkozik. Civilizációs gesztusok, tanult, betanított, idomított vagy ösztönös mozdulatok ezek? Egyedül van, nincs ott senki más. Amit csinál, céltalan, nem mutat

sehová. Egy közeli képben az embermaszk szemgödrei mögött egy pillanatra látni lehet az állati szemeket. Tekintete fürkés�. Az egész jelenség annyira bizarr, nem tudom levenni a szemem róla; nem lehet nem nézni. Minden mozdulata, gesztusa kifordul magából. A faji kategóriák határmezsgyéje, az egybemosódó határok fikciója érdekli Huyghe-et; a fajok egybeolvadásának pusztja lehetősége, hierarchiák nélkül, a hibrid mint elképzelhető, elgondolható létforma lehetősége, az önmagunknak való idegenség kérdése.

A következő térben akváriumok élő tengeri ökoszisztémával. 2011-es, azóta védjegyévé vált ötletét alkotja itt újra a művész: a sziklás, kavicsos vízmederben remeterák költözött a kagylóhéjként működő, Constantin Brâncuși *Alvó múzsája* (1911) által ihletett női maszkba. Huyghe megmozgatja azt, ami eredendően mozdulatlan. Száz évvel megalkotása után Brâncuși múzsája megmozdul; a kő, a szobor útra kel. A remeterák viszi az éteri női maszkot, testén hordozza, egy testként mozdulnak. Az arcnak újabb vetületét látjuk, újabb értelmét keressük. Két faj, az állati és a humán reprezentációjának hibrid együttélését látjuk ismét: a homokaljazaton ráklábakon sétál az alvó női arc; a rák beleköltözött a női „testbe”, belakja, bérli azt. A Brâncuși-féle műtárgy statikussága, mozdulatlan természete szemünk láttára alakul át. Egy újabb, nagy méretű akváriumban egy centire a homoktalaj felett egy sziklatömb áll – lebeg – a vízben. Mintha megszűnne a gravitáció. A szikladarab vízben álló, alsó szeglete alatt apró lepényhal járkal – nem úszik, surran – a homokaljazaton; maga mögött nyomot hagy, ír a homokba. A legminimálisabb jegyek, az első „írásjelek” ezek.

A következő, legtágasabb térben faltól falig terjedő, óriás vetítővászon. Újabb kies, holdbéli táj, kavics- és homoksivatag – a chilei Atacama-sivatag. Nem egyértelmű, hogy kőzetet, korallt vagy emberi/állati csontokat látunk. Csigolyák, koponyacsontok, szövetdarabok, törmelékek, maradványok, szerves és szervetlen anyagok keveréke. Ember járt itt, és ez maradt utána? Ebben a sivatagi tájban mozdul meg egy újabb beazonosíthatatlan robot/gép, hatalmas emelőkarokkal. A karok végén apró fogók. A fogók egyenként felveszik a követ, odébb pakolják azokat. Mintha Beckett minimálvilágát látnánk gépekre transzformálva. Mi a legkevesebb, ami tehető? Ami még nem a semmi, csak a majdnem semmi. A lét minimális gesztusait látjuk: egy kősvatagban követet pakolni jobbról balra. Gödröt ásni. Homokot csippeneni és nézni, ahogy kifolyik az „ujjak” közül. A hasztalan mint létforma. Ember építette gép ez, vagy egy szuverén lény, aki maga építette magát? Gépek

lakta bolygó ez, ahol a gépek a poszthumán teret vizsgálják, tanulmányozzák? Egy „temetőkert” archeológiai feltárását, temetkezési rítusát látjuk? Mert egyszer csak rendszer lesz a kőpakolásban: hat színes üveggolyó körben kirakva, a középpontban tükörsima felületű, csillogó fémkúp. A gép gondolkodik, rendszert formál, alkot.

Lépcső visz az emeletre. Lentről haladunk felfelé. Hosszú függőfolyosón pittyogó fényledekkel teli gépház mellett haladunk el – a teljes kiállítás irányító-pultja, agya. Újabb sötét szobában éteri hangulat, éteri „zene”. Valós időben, mesterséges intelligencia által generált mozgásérzékelők működnek ebben a térben is; mozgásunkat sercegő, vibráló agyhullámok hangja kíséri. A mennyezetről két óriási, kompakt lámpatest függ mellmagasságban. Mindkettőből megannyi, párhuzamos, színes fénycsóva világítja meg az alatta hömpölygő füstfelhőt, táncoló füstcsóvákat. A koromsötét térből kihasítva a szépség maga ez: a rózsaszín-zöldes fényekben a füst játéka, az elemek tánca. Csak fény és füst és por. Az elemek találkozásának olyan tettenérése, amiben szereplőként nincs is keresnivalóm, csupán befogadóként lehetek a látvány részese. Idők előtti (ember előtti) szent, nem evilági tér ez; purgatórium vagy paradicsom. Fel sem merül az ember léte mint origó. Isten sincs itt, vagy ha van, a fény ő. Csak a „semmi” van, és ez gyönyörű. A teremtés ártatlan, bűnbeesés előtti, hibátlan kezdete; a béke szigete, ahol a fény születik. A fény mozgása a teremtés gesztusa maga, amikor a világ kezdetétől ott lévő anyag a maga a priori voltában a fényben megmutattatik. Az önszületés maga történik a szemünk előtt. A kezdet, a szűz origó, amit a fény feleml. A két egymás melletti lámpatest két univerzum, két bolygó. A kettő között egyszerre van és nincs kapcsolat, viszony, kölcsönhatás, reflexió. Az ember születése előtti (vagy elpusztulása utáni) háborítatlan tökély.

Van még ezután? Mi jöhet még ezen túl? Újabb vetítívászonon mikroszkopikus perspektívában megkövesedett gyantában fossziliákat látunk. Áttetsző borostyánban gyönyörű méhtetem. Több millió éves őselet, üledék. Az anyag kezdete után a természeti világ kezdete, a történelem kezdete, a konzervált idő. Innen érkezünk a tárlat utolsó terébe. A tér közepére felfüggesztett vetítívászonon egymás után felvillanó képek sorozata váltogatja egymást. Figurális festmények ezek, de a sebesség miatt alig kivehető, mit látunk. Francis Bacon amorf, torz testeire emlékeztetnek az alakok, hangulatukban és színvilágukban egyaránt. Torz alakokat, testrészteket látunk, de nem tudni, emberi vagy állati formák-e ezek. Átalakulásban megrekedt ovidiusi torzszülöttek. Ormótlan formák, testüregek, nyílások, semmi sincs

a helyén. Kategóriákon túli, liminális lények. A vibráló képekben a szétfeszítő káosz, ami robbanni akar, keresi a kiutat, de nincs kiút. Zárómozzanatként egy amorf lény szobra az utolsó tárgy, ami mellett elhaladunk. A lábunknál fekvő torz alaknak szemei vannak, de tekintete nincs. A homokban van, egyedül.

Pierre Huyghe víziójában a határok, faji kategóriák elmosódnak, és egymásba mosódnak. Látnoki víziójában egy lehetséges jövő vagy jelen kísérletét látjuk, egy spekulatív léthelyzet szimulációját, világok közötti átjárást. Velencében nincs szilárd talaj a lábad alatt; folytonos átmosás, végtelen átváltozás van. „Új alakokká vált testekről indít a lelkem szólni” – indítja Ovidius az *Átváltozásokat*. Íme, Huyghe 21. századi metamorfózisértelmezése. A helyszín predesztinál. Velence olyan hely, amely a hely fogalmát minduntalan kikezdi. Az évszázadok óta vörös-fenyő oszlopok millióin álló város a par excellence liminális tér: egyszerre áll és lebeg, egyszerre víz alatt és víz felett; ahol ma föld, ott holnap víz; ami ma van, holnap nincs. Huyghe itt megálmodott világa az ember-állat-gép fogalmait és viszonyát, az identitás és szubjektivitás kérdéseit szüntelenül és fáradhatatlanul újraértelmezi. Az átmenetek és átfedések érdeklik, világában a változó, a bizonytalan a biztos. Létünk idegenség, idegenek vagyunk. Ezzel a felismeréssel lépünk ki Huyghe elsötétített tereiből a Punta della Dogana vakító, szikrázó fényébe.

A kiállítás a szőuli Leeum múzeummal együttműködésben valósult meg, 2025 februárjától Szőulban tekinthető meg.

Képek: Pierre Huyghe: *Liminal* (Pinault Collection, Punta della Dogana, Venice, 2024). <https://www.pinaultcollection.com/palazzograssi/en/pierre-huyghe-liminal>

